

Innhold

Forord	9
1 Innledning	13
Bakgrunn	15
Kilder og inspirasjon	15
2 Historie – fra forhistorie til trender på 2000-tallet	19
Plantefargingens forhistorie i Norge og Nord-Europa	20
Den erfarne farger	23
Kunnskapsoverføring	24
Fargeemner som handelsvare	27
Industrialisering og motkrefter	29
Oppfinnelsen av syntetiske farger	29
Vevtradisjoner og plantefarger – en del av nasjonsbyggingen	30
Tekstilkunstnere og tekstile teknikker i det 21. århundre	35
3 Gamle tradisjoner i ny drakt	39
Levende tradisjoner og ny interesse	39
Bruk av plantefarger og andre fargestoff i dag	40
Mote og interiør	41
Fargerik avling	42
Plantefargenes rolle – blir fremtiden fargerik?	42
4 Plantefarging i praksis	47
Sanking, dyrking og innkjøp	50
Tips og gode vaner for nye og erfarne fargere	53
Fibre og tekstiler	54
Utstyr og lokaler inne og ute	56
Forberedelse før beising og farging – avgjørende for godt resultat	61
Beisemetoder, prosess, teknikk og resultat	64
Fremgangsmåter for beising, trinn for trinn	67

Vann, pH, mengde, temperatur og litt mer om kjemi	74
Fremgangsmåte for farging, trinn for trinn	76
Kyfefarging med indigo og vaid	82
Skylling, etterbehandling og herding	92
Fargeekthet og testing	94
Blandingsfarger	97
Metoder for å lage mønster	102
5 Fargeemnene – arter og oppskrifter	117
De viktigste artene – sankede og importerte	117
Plantedeler og type fargeemne	118
Mal for hvert fargeemne – beskrivelser og bilder	118
Gul – et vell av farger fra blader, blomster og stilk	123
Bjørk	130
Blåbærlyng	132
Eple	134
Fargereseda	136
Gran	140
Gul gåseblom	142
Gullris	144
Hundekjeks	146
Hønsegras	148
Islandslav	150
Knoppurt	152
Kråkefot	154
Marikåpe	156
Pors	158
Reinfann	160
Revebjelle	162
Røsslyng	164
Ryllik	166
Syrer og høymoler	168
Takrør	172
Vier	174

RØD – eksklusiv avling og lukrativ handelsvare	177
Kochenille	188
Krapp	196
Maure	206
Blå – fra potteblått til bluejeans	209
Blåtre	218
Indigo	226
Vaid	232
Brun, beige, grå, svart – fra daglig bruk til makt og seremoni	239
Galleple	244
Løk	246
Melbærlyng	250
Or	252
Prikkperikum	256
Rabarbra	258
Reinlav	260
Steinlav	262
Trollhegg	266
Valnøtt	268
Bibliografi	273
Ressurser	279
Fotografer	281
Tabell med fargeemner	281
Stikkordliste	303

Forord

Nå har vi laget den boka vi selv har savnet. Vi har plantefarget garn og stoff i 45 år, og vi ser at det er et uttømmelig tema. Plantefarging handler om husflid, håndverk og kunst. Det handler om historie og arkeologi. Det handler om sjøfart, botanikk, kjemi og om kjærlighet til naturen. Vi har med stor interesse saumfart gamle, norske plantefargingsbøker og bøker som har kommet de siste årene for å få dypere kunnskap om denne praksisen. Tida vi lever i, med alle miljøutfordringene som vi blir nødt til å løse, er en motivasjonsfaktor for å spre kunnskapen om naturlige fargestoff og deres bruk nå.

Plantefargingens tverrfaglighet ble ekstra tydelig for oss etter at vi begynte å reise på den internasjonale fargekonferansen Dyes in History and Archeology (DHA), som har vært holdt hvert år siden 1980-tallet. Den omfatter kjemikere og arkeologer, konservatorer, historikere, kunstnere og uavhengige forskere fra hele verden. Interessen vår for dette vide feltet har bare økt og økt. Så mye har den økt, at vi bestemte oss for å samle kunnskapen vår, og å kombinere egen kunnskap med erfaringene til dem som har skrevet bøker om plantefarging i generasjonene før oss. Med det prøver vi å skape et helhetlig verk som legger ny kunnskap til et gammelt fundament. De kildene vi lener oss på er i hovedsak norske, men kontakten med internasjonale miljøer har også gitt oss utvalgte utenlandske referanser i arbeidet med boka.

Vi har laget en tabell over hvilke planter som er nevnt i over tjue norske fargebøker, der de eldste er fra 1800-tallet. Tabellen har vi brukt til å velge ut hvilke planter vi ville gi oppskrifter til i denne boka. Boka kan brukes både av dem som har farget i årevis og av nybegynnere: Vi håper at oppskriftene inspirerer deg til å gå i gang. Kos deg med fargingen!

***

Helt fra starten, med testing av fargeemner, dokumentering og arbeid med tekniske løsninger, har vi fått uvurderlig hjelp fra fagpersoner, familie og venner: Takk til Sølvi Andersen, Mette Biering, Finn Ervik og Ingrid Anne Munz for grundig gjennomlesning og nyttige kommentarer på tidligere versjoner av manus. Takk til Ellen Tjørnholm Bøe for tilgang til nye forskningsresultater og litteratur på arkeologifeltet. Takk til Annemor Sundbø som uttrykte tro på at vi kunne klare å lage denne boka. Takk til Ana Sophia Platt, Robert Platt og Lars Kullerud for teknisk og praktisk hjelp og tilrettelegging, samt kokekunst og utholdenhet i alle de årene vi har arbeidet med boka. Uten deres hjelp ville vi ikke ha kommet i mål. Tusen takk til Aust-Agder museum og arkiv for oppmuntring og pengestøtte til fotografering av fargeprøvene. Gerd Corrigan, som gjennomførte dette nøyaktighetsarbeidet, fortjener en ekstra stor takk, ikke bare for fargeprøvefotograferingen, men også for bildene fra farging i praksis, der hennes kreativitet og øye for detaljer virkelig kommer til sin rett! Sist, men ikke minst: Takk til Museumsforlaget som våget å satse på prosjektet vårt.

Emily Leontine Halvorsen og Kari Helene Kullerud